

Frederik Munk til Krogsgård

Af Bue Kaae.

(Fortsættelse).

Det var travle år for Frederik Munk. Energisk søgte han at værgе sit og berige sig, når lejlighed gaves; og ingen lejlighed lod han gå fra sig, hvis han ved proces havde mulighed for en forøgelse af sin ejendom. Og Frederik Munk var med i det store spil.

Den danske adels store krav til likvide midler til financiering af godsdriften, til bygning af herregårde, til standsmæssig selskabelighed, til udenlandsrejser for de unge adelsmænd, til medgift for døtrene ved giftermål, var så store, at de færreste havde mulighed for at skaffe sig dem af den løbende produktion, og de måtte derfor søge lån, hvor det kunde byde sig. Men det indenlandske lånemarked var for ringe for dem. Ganske vist var der i de danske købstæder rige købmænd, som nok kunde forstrække dem med penge til den lovbefalede rente på 5%, der ifølge koldingske reces af 1558 var ansat som lånerente;¹⁴⁷) men da de borgerlige kreditorer efter håndfæstninger og recesser kun kunde erhverve ejendomsret til adeligt løsøre og adelige købstadsejendomme, men ikke til adeligt jorde-

gods,¹⁴⁸) var lånemulighederne hos købstadsborgerne kun ringe, da de kun i begrænset omfang kunde drage fordel af at gøre udlæg i adeligt gods.

Rigtignok gav så kongen og hans hovedrige fru moder, enkedronning Sofie, sig af med bankierforretninger, men det på så ufordelagtige vilkår for låntagerne,¹⁴⁹) at de kapitalsøgende adelsmænd foretrak at søge lån på omslaget i Kiel, det årlige pengemarked Helligtrekongersdag og 8 dage derefter — 6.-14. jan. —, hvor rige holstenske adelsmænd forstrakte deres fattigere danske standsfæller med lån mod pant i deres ejendomme. Det var de gamle holstenske adelsfamilier: Rantzau, Rewentlow, Brockdorff, Qualen, Buchwald, Rumohr og Ahlefeld, der her førte det store ord. Omslaget begyndte d. 6. jan. kl. 16, højtideligt ringet ind, og en fane blev hængt ud fra Nikolajkirkens tårn som tegn på, at markedet var åbnet, og alle fremmede, så længe markedet varede, stod under byens beskyttelse.¹⁵⁰)

Det var naturligvis en yderst betænkelig sag, at danske adelsmænd i så stor udstrækning, som det var tilfældet, søgte til Kiel og således kom i afhængighed af deres holstenske standsfæller. Allerede 1570 stod det galt til,¹⁵¹) og i 1591 havde Anders Sørensen Vedel ved en adelig begravelse manende udtalt:

»Selv have er jo altid således bedre, end at man skal gå ad Kielergade med hatten i hånden og byde der ud 10 eller 12 af hundrede. Gud give vor danske øvrighed engang sind og mod til at afskaffe sådan handel, som man vel ved og dagligen forfarer, at være riget til ubodelig skade og mange til fordærvelse; der er ilde så holdt hus, at man forbrasker og unytteligen fordøjer det, man kunde både selv

leve hæderligen af og lade sine børn en nødtørftig patrimonium.«¹⁵²⁾

Men værre blev det efter 1610, da de holstenske kreditorer af frygt for krig mellem Danmark og Sverige ihærdigt søgte at gøre deres krav gældende for ikke at løbe større risiko end højst nødvendigt.¹⁵³⁾

Ved omslaget var renten ikke alene højere end i kongeriget, sædvanligvis 7%¹⁵⁴⁾, men ved ethvert låns indgåelse krævede kreditor — ifølge W. Mollerup og Fr. Meidell — desuden en opgæld på sædvanligvis første års rente. Lånet løb almindeligvis for et år, og hvis ikke hovedstolen var tilbagebetalt ved næste omslag, var debitor forpligtet til at betale dobbeltrente.¹⁵⁵⁾ I det tilfælde, at debitor ikke efterkom sine forpligtelser og havde erlagt sin betaling senest Antoni dag — d. 17. jan. kl. 16, »indmanedes« han, efter at »maningsbrev« var tilsendt ham, til frivilligt gælds fængsel — indmaning eller indlager — »i ærligt herberge« på et af kreditor nærmere angivet sted, sædvanligvis et offentligt herberg. Dette måtte han ikke forlade, før gælden med omkostninger var betalt, med mindre han ønskede at være æreløs.¹⁵⁶⁾ En adelsmand, som døde i indlager, blev ikke begravet på ærlig vis. Haderslevkonstitutionen af 1604 bestemte, at en indmanet kun i tilfælde »af trængende nød og fare«, f. eks. ildebrand og pest, havde ret til at forlade herberget.¹⁵⁷⁾

Efterkom debitor ikke opfordringen til at drage i indlager, kunde kreditor stævne ham for herredagen, når han efter lovligt varsel havde fået dom ved det herredsting, inden for hvis område debitor havde sin bopæl, og ved landstinget i den pågældende landsdel.¹⁵⁸⁾ Ved herredagen kunde han da

få tilkendt ret til indførsel, d.v.s. udlæg i debtors eller hans forlovers (kautionsisters) gods, således at kreditor fik godtgjort både hovedstol og rente samt de udgifter, som han havde haft i forbindelse med processen for herredagen — »kost og tæring«, budløn m. m. Derefter kunde kreditor om fornødent henvende sig til landsdommeren over det område, hvor debtors gods lå, eller i Jylland ved herredstingene »for landens storhed«;¹⁵⁹) fire adelsmænd blev da som »ridemænd« udnævnt til efter nærmere regler at tilfredsstille kreditors fordringer i debtors eller hans kautionsisters gods.¹⁶⁰)

Det kunde altså være en vovelig sag at være forlover for en standsfælle, og det var da også den almindelige fremgangsmåde, at man dækkede sig ind ved et såkaldt »skadesløsbrev«, hvorved kautionsisten i tilfælde af krav fra kreditors side kunde holde sig skadesløs hos debitor.¹⁶¹) Der var naturligvis mange adelsmænd, der følte sig forpligtet til at hjælpe en adelig slægtning, der var kommet i økonomiske vanskeligheder; men der kunde også for kautionsisten være mulighed for en heldig spekulation med erhvervelse af gods for øje. Men fordelene lå unægteligt først og fremmest hos de kapitalstærke holstenske adelsmænd, der havde hovedindflydelsen over de mange tønder guld, der efter den slesvigske topograf Danckwerths oplysninger 1652 årligt blev ført sammen ved Kieleromslag.¹⁶²) Ganske vist var det ved en forordning af 1. juli 1619 slået fast, at en adelsmand skulde være 25 år, for at hans løfter uden for riget skulde være gældende,¹⁶³) men det betød lidet i sammenligning med den omstændighed, at en holstensk adelsmand ikke for omslagssager kunde stævnes i kongeriget, hvis love i den henseende ingen gyldighed havde mod

ham; han kunde derimod benytte dansk lov mod sin debitor. Først 1619 søgte danske myndigheder at bringe dette ulige forhold til ophør.¹⁶⁴⁾

Også for Frederik Munk krævede den forøgede foretagsomhed større indsats af likvide midler, som han måtte skaffe til veje ved lån. Også han måtte som så mange andre gå vejen om ad Kiel, hvad han, som det synes, hidtil på det nærmeste havde undgået. På Kieleromslag 1615 lånte han f. eks. 3000 dl. in specie af Laxmand Gyldenstjerne til Bjersgård, gift med hans svigerinde fru Margrethe Friis,¹⁶⁵⁾ 2. juledag 1615 kautionerede Jens Mogensen til Sindinggård og Iver Friis til Volstrup for 7000 dl., som Frederik Munk i Holsten lånte af Wolff Höcken til Avnbølgård,¹⁶⁶⁾ juleaften 1617 udstedte han på Krogsgård et gælds brev til Mads Hansen, borger i Ribe; det lød på 500 dl. med 30 enkende dl. i årlig rente — altså til 6 %.¹⁶⁷⁾ Juleaften 1619 udstedte han sammesteds et gælds brev til Magnus Gram i Ribe; det var en ublu forretning, der viser, at i dette vanskelige pengeår, da de danske lån ved Kieleromslag kulminerede,¹⁶⁸⁾ anså Frederik Munk det for nødvendigt at låne 350 enkende rdl. til 31. rdl. i årlig rente — endnu d. 24. apr. 1624 var der en rest på 100 dl. af denne gæld.¹⁶⁹⁾

Det faldt derfor Frederik Munk naturligt at søge at konsolidere sin stilling ved heldigt gennemførte processer selv i nok så ringe sager, som da han f. eks. 1621 stævnedes landsdommerne i Nørrejylland, som d. 20. nov. 1620 havde stadfæstet en dom af 10. apr. 1619, som Christen Andersen i Jelling, herredsfoged i Tørrild herred, og Søren Olufsen, tingholder på Tørrild herredsting, havde afsagt til skade for Frederik Munk. Det drejede sig om et fire fag hus i Hover by, som han og fru Edel Ulfeldt til Han-

stedgård havde været i strid om. Den 28. maj 1621 gav herredagen ham for så vidt medhold, som det blev bestemt, at sagen skulde tages op på ny.¹⁷⁰⁾ Landsdommerne blev dog frikendt, og han dømtes til at give dem 40 rdl. til kost og tæring.¹⁷³⁾

Samme år, d. 18. juni, trak fru Edel Ulfeldt og hendes sønner yderligere det korte strå, da Frederik Munk blev frikendt for deres anklage mod ham, fordi han havde ladet sig indføre for en sum penge udi deres bopenge og løsøre, »for kost og tæring anlangendes et delsvinde«^{*)} som fru Edels 1616 afdøde husbond Keld Brockenhus,¹⁷¹⁾ havde ladet forhverve over et par bønder i Høgsholt, som imod forbud havde taget hø fra Frederik Munks ejendom i Egvadskær; Frederik Munk fik også her medhold. Citanterne blev dømt til at betale selve indførselshandlingen ved ridemænd, til kost og tæring 20 rdl.¹⁷²⁾

1621 var den såre uøkonomiske Otto Christoffer Rosenkrantz til Boller død, og da man gjorde hans bo op, var der en »mærkelig, stor gæld« på ca. 100.000 dl. Boets aktiver dækkede kun ca. $\frac{1}{10}$ deraf.¹⁷⁴⁾ D. 15. dec. 1621 fik rigets samtlige landsdommere ordre til at meddele afdøde Otto Christoffer Rosenkrantz's kreditorer, at de med deres fordringer kunde melde sig hos Gert Rantzau, der vilde anvise dem en kvota af den sum, der var betalt til dækning af gælden.¹⁷⁵⁾ Kreditorerne trak som venteligt på hans kautionister, bl. dem på Frederik Munk, der foruden de allerede omtalte kautionsforpligtelser fra 1610 og 1612 yderligere på Kieleromslag 1616 for ham sammen med andre havde påtaget sig kautionsforpligtelser til Lucie von Qualen

---

*) delsvinde = skriftligt vidnesbyrd.

til Kiel Sitzhof for 3000 rdl. in specie til 6 % og til Sivert von der Wisch til Damp for et lignende beløb med samme rente¹⁷⁷) — fire gældsbreve på tilsammen 11.280 rdl. Naturligvis havde Frederik Munk søgt at formindske risikoen ved den spekulationsforretning, som han utvivlsomt havde indladt sig på ved disse forpligtelser, ved sikkerhed gennem skadesløsbreve, og derfor havde han d. 19. juni 1622 proces med afdødes søn Holger Rosenkrantz til Lerbæk (Elling s. Horns h.) og hans svigersøn, Hans Pogwisch til Damsbo, embedsmand på Hindsgavl. Frederik Munk gjorde gældende, at de omtalte kautionsforpligtelser var til skade for ham og hans sønner, skønt Otto Christoffer Rosenkrantz »sin strenge forpligt og skadesløsbreve på adelig ære til dennem derpå skal have udgivet.« Herredagen dømte som venteligt Holger Rosenkrantz og Hans Pogwisch, på hans hustrus vegne, til at stå Frederik Munk og hans sønner til rette.¹⁷⁸) Hvor meget den nidkære fader i virkeligheden fik reddet til sig selv og sine sønner, får stå hen; også andre kreditorer havde krav på samme gods.¹⁷⁹)

Ved indførselsbrev, dat. Elling præstegård d. 2. nov. 1622, blev Frederik Munk indført i Lerbæk hovedgård, mølle, bygning, skov, mark, fiskeri og deslige for 1514 dl.,¹⁸⁰) og ved indførselsbrev, dat. Nørholm d. 4. dec. 1622, blev han indført i Korsbrødregård i Ribe med en del af det tilliggende gods for 8455 dl. in specie.¹⁸¹) Denne gård, som Otto Christoffer Rosenkrantz var kommet i besiddelse af gennem sit ægteskab med Gidsel Podebusk, en datter af Mourids Podebusk til Kørup,¹⁸²) indgik i fallitboet. Endnu 1624 var Frederik Munk i besiddelse af Korsbrødregård.¹⁸³)

I stigende grad var Frederik Munk iøvrigt blevet

engageret i pengeforretninger af samme art som de foregående, trods de øjensynlige risikomomenter, der var forbundet dermed. Sammen med 11 andre var han således forlover for Niels Gyldenstjerne til Gelskov, i nærheden af Svendborg, for en gæld på 30.000 dl. til Ellen Marsvin, Christian IV.s svigermoder, den store, hensynsløse godssamler.¹⁸⁴⁾

D. 19. nov. 1620 overtog hendes kongelige svigersøn pantebrevet, og da Niels Gyldenstjerne d. 19. febr. ikke havde betalt renter af summen, indstævnedes kongen, der nok kunde optræde som en stor-slået grand seigneur, når det stak ham, men som på den anden side var en alt andet end hensynsfuld kreditor over for sine adelsmænd, kautionisterne til Odense til adeligt indlager; kautionisterne måtte ikke forlade byen, førend den resterende rente med skadegæld og interesse var betalt, den sidste daler med den første. Kongen erindrede endvidere om, at hovedstolen var opsagt til førstkommende 13. jan., så vidste de besked.¹⁸⁵⁾

På det tidspunkt var Frederik Munk iøvrigt allerede inde i store spekulationer for at klare sig til anden side, og derfor forstår man nok, at han bad sig undskyldt, da han fik kongelig befaling om at stille en trætte om Margård mellem Truid Bryske til Langesø på den ene og Erik Bille til Kjærsgård og fru Mette Bille på den anden side.¹⁸⁶⁾

Han var kommet ind i meget alvorlige vanskeligheder af økonomisk art ved de spekulationer, han havde for med sin svigerinde fru Anne Friis til Stensballe, der efter et kort ægteskab med Gert Rosenkrantz til Stensballe havde siddet enke siden 15. jan. 1600. Hendes mand døde på jagten, vel en skøn død for en dansk herremand i de dage.¹⁸⁷⁾ Enken fik derefter, som det synes i sit hjertes god-

hed, tiden til at gå med uovervejede pengeanbringelser.

Anne Friis havde — vistnok letsindigt nok — kautioneret for sin svoger Henrik Holck til Højgård (Grejs s., Nørvang h.), der siden d. 9. febr. 1612 havde været gift med hendes søster Else Friis til Hvolgård i nærheden af Tørring.¹⁸⁸) Svogeren havde af den holstenske adelsmand Hans von der Wisch til Bølskovgård, »amptmand på Tønderhus«, lånt 3000 dl. med rente, og fru Anne Friis havde formået Frederik Munk, der jo aldrig gik af vejen for en formentlig fordelagtig pengeanbringelse, især når der var kvinder med i spillet, til sammen med sig at kautionere for sin uheldige svoger. Hun skulde selv være »hovedmand«. Da Henrik Holck ikke betalte, hvad han var skyldig, gjorde Hans von der Wisch sine krav gældende hos kautionisterne, og Anne Friis indløste da gældsbreve og sendte det d. 24. febr. 1621 til Frederik Munk, »at han skulde tage sin hånd og segl derfra og hun sit lægtebrev kunde bekomme«; men for at skaffe den nødvendige sum måtte hun stifte et nyt lån, denne gang hos en rådmand i Tønder, Lübbert Widow, på 3000 dl. med rente; men tønderborgeren vilde kun gå ind på lånet, hvis bl. a. Frederik Munk vilde kautionere for hende. Det vilde Frederik Munk nok, vel at mærke på betingelse af, at han blev holdt skadesløs. D. 18. dec. 1621 tilskrev Anne Friis sin søster Sofie Friis, Frederik Munks hustru, et missive, i hvilket hun lovede at skaffe Frederik Munk hans hånd og segl igen førstkommende omslag 1622.¹⁸⁹)

Men desuden havde Frederik Munk, iøvrigt med andre, kautioneret for Henrik Holck for en gæld til Joachim Rantzau til Putlos på 3000 dl.; den skulde være forfalden til samme omslag i Kiel; pengene

blev imidlertid ikke betalt, hvorfor Joachim Rantzau sendte Frederik Munk en venlig erindring herom, dat. Kiel d. 20. jan. 1622, med krav om, at han skulde indstille sig til indlager sammesteds. Naturligvis gjorde Lübbert Widow, der ligeledes forgæves havde ventet på sine penge, også sine krav gældende, hvorfor Frederik Munk på herredagen i København d. 29. juni 1622 af Henrik Holck krævede, at han enten løste ham fra sine forpligtelser i de omtalte gældssager eller også tilfredsstillede ham med jordegods og ejendom med tilbørlig kost og tæring.

Henrik Holck, der lod sig repræsentere ved fuldmægtig, forsøgte sig med alle krumspring; han kunde i retten fremlægge dom fra Viborg lands- ting d. 27. apr. 1622, der på grund af visse fejl i proceduren henviste de omtalte gældssager til for- nyet behandling på herredstinget; der skulde nem- lig først tages lovligt varsel til dom ved herredstinget. Han krævede sagen afvist af herredagen, ind- til dette fandt sted.

Herredagen tog dog kun hans påstand til følge for det gældsbrevs vedkommende, hvori Anne Friis var »hovedmand«, hvorimod han med hensyn til gældsbrevet til Joachim Rantzau skulde stille Fre- derik Munk tilfreds »efter hans udgivne brevs og forskrivnings lydelse.«¹⁹⁰⁾

D. 5. febr. 1623 gjorde Frederik Munk indførsel i Henrik Holcks gods, som det synes på sin mynd- ling, Lisbeth Friis's vegne, der med andre ord på en eller anden måde var blevet blandet op i Henrik Holcks fortrædeligheder.¹⁹¹⁾ Men hurtigt kom der strid om denne indførsel.

På herredagen i København juni-juli 1623 tiltalte Johan Brockenhus til Lerbæk Frederik Munk for

ulovlig indførsel i Henrik Holcks gods; Johan Brockenhus, der selv var kreditor for Henrik Holck, ønskede tydeligt nok, at pantet ikke skulde forringes, og bestred lovligheden af Frederik Munks indførsel ud fra den betragtning, at kun én af ridemændene havde været indskrevet, til trods for, at Rigens ret og dele cap. 43*) foreskrev, at mindst halvdelen af ridemændene skulde være tilstede ved indførselen; en indførsel med kun én ridemand kunde af den grund ikke være lovlig; selv havde han d. 27. marts 1623 ladet sig indføre i Henrik Holcks gods for 852 dl. in specie 1½ ort, som Henrik Holck var ham skyldig.

Naturligt nok måtte herredagen d. 9. juli give Johan Brockenhus medhold.¹⁹²⁾

Endnu mere besværet blev fru Anne Friis, da hun forsøgte at hjælpe svogeren Truid Bryske til Langesø, der var gift med Karen Friis til Haraldskær, og som i de senere år var kørt helt fast i økonomisk henseende; han og hans hustru var lige dårlige økonomer; de omgikkes letsindigt med det fædrene gods og satte ved uovervejede lån og kautioner det meste af deres gods over styr. Deres datter Ide døde iøvrigt d. 5. marts 1620 på Krogs-gård.¹⁹³⁾

Anne Friis havde til forskellig tid lånt Truid Bryske penge mod pant i Haraldskær, ikke langt fra Vejle. D. 14. dec. 1620 udstedte han på Haraldskær et pantebrev, hvori han forpligtede sig til mod pant i denne herregård og andet gods i Nørrejylland at betale sin gæld til pinsedag 1621; hvis pengene ikke forelå til den fastsatte frist, havde Anne Friis ret til

---

*) Rigens ret og dele eller Rigens rets dele indeholdt retsreglerne for bl. a. indførsel. Den omtalte § 43 findes i Rigens dele til indførsel af 10. dec. 1621.

uden rettergang at sætte sig i besiddelse af Haraldskær med alt tilliggende samt andet jordegods i Nørrejylland.¹⁹⁴⁾ Seks dage senere — d. 20. dec. — formåede hun Frederik Munk til at være forlover for ham for tre gældsbreve til Gert Rantzau til Breitenburg; de beløb sig til i alt 9000 dl. Betingelsen for, at Frederik Munk ville indlade sig på dette risikable foretagende, var, at fru Anne Friis forpligtede sig til under alle omstændigheder at holde ham skadesløs.¹⁹⁵⁾

Det samme var tilfældet med det lån, som han tidligere på året havde kautioneret for til samme kreditor med samme debitor. D. 11. apr. 1620 påtog han sig sammen med Anders Friis til Hungstrup, befalingsmand på Seglstrup, at forlove sig til Gert Rantzau til Breitenburg for 2000 dl. til 6 %, som var udlånt til Truid Bryske, som til omslag 1621 forpligtede sig til at skaffe Frederik Munk hånd og segl igen. Dette skete naturligvis ikke, og yderligere gik Frederik Munk på omslaget 1621 med Henrik Holck i forløfte for Truid Bryske for i alt 6000 dl. til 7 %, fordelt på to gældsbreve til Gert Rantzau. Disse gældsbreve blev, samme dag de var udstedt, gennem Karen Friis, Truid Bryskes hustru, for 6000 dl. overdraget Didrich Pogwisch til Pettersdorf, der ligeledes d. 5. juli 1622 overtog det ovennævnte pantebrev på 2000 rdl.¹⁹⁶⁾ Et gælds brev på 3000 rdl. blev overdraget Christoffer Pogwisch.¹⁹⁷⁾

Naturligvis ventede ved pinsetid 1621 fru Anne Friis forgæves på sine penge, men først d. 20. dec. samme år bekvemmede Truid Bryske sig til fra Langesø at udstede et brev, hvori han befalede sine tjenere, at de for fremtiden skulde yde ægt, skyld og landgilde og al anden herlighed til fru Anne Friis.¹⁹⁸⁾

Men den godtroende adelsenke var kommet i stor forlegenhed ved alt dette; hun kunde ikke klare sine forpligtelser.

Søsteren, den urolige Lisbeth Friis, kunde nok tænke sig at overtage Haraldskær og anmodede kongen om tilladelse til, at Frederik Munk som hendes værge på hendes vegne måtte sælge de to hovedgårde Vosnæsgård og Agersbæk for så i stedet for at købe søsterens herregård, som i sig selv var en skøn gård, der tidligere havde været i hendes forældres eje.

Kongen overdrog da d. 26. marts 1622 Frederik Munk som hendes værge at undersøge, om det vilde være til gavn for hende, om hun på de ovennævnte vilkår erhvervede Haraldskær. Iøvrigt kunde Karen Friis, som hun havde foreslået, overtage Kølholt, hvis Frederik Munk og hendes medarbejdere vilde gå med dertil.¹⁹⁹⁾

Men på det tidspunkt var Frederik Munk inde i alvorlige forhandlinger om selv at overtage Haraldskær. Han må have regnet med atter at kunne handle fordelagtigt med en adelsenke, som han vel i den hensigt var gået i forløfte for, bl. a. ved omslaget i Kiel 1622, hvor han kautionerede for hende på de sædvanlige vilkår for gældsbreve til Ditlev Pogwisch til Övelgönne på i alt 9000 dl. til 8%.²⁰⁰⁾ På samme vis var han gået i forløfte for lån i Danmark.

Med denne solide rygdækning gik han til forhandling med fru Anne Friis om overtagelse af Haraldskær. Frederik Munk besværede sig over de økonomiske vanskeligheder, som han var kommet i for hendes skyld, dels på grund af forløfterne for Truid Bryske, som han havde påtaget sig på hendes foranledning, dels på grund af de kautionsforpligtelser,

som han havde påtaget sig for hende selv i Danmark og Holsten. Fru Anne Friis, der øjensynlig var blevet træt af de evindelige økonomiske spekulationer, der blev mere og mere håbløse, overdrog da den ihærdige svoger et pantebrev, dat. Haraldskær d. 20. febr. 1622, lydende på 40.000 dl. med rente, som skulde forfalde på omslaget 1623; hvis det ikke skete, tilfaldt gården ham. På sin side forpligtede Frederik Munk sig til »at forsikre og tilfredsstille forn^e fru Anne Friis og hendes arvinger for 40.000 dl. hovedstol med deres rente hos hendes kreditorer, hvor han på hendes vegne efter hendes begæring er blevet hæfter og forlover«. Da en del af kreditorernes tilgodehavender til skade for ham allerede var opsagt, var det naturligt nok, at hun allerede samme dag overdrog herregården med tilhørende til Frederik Munk og hans arvinger »at bruge og nyde for et frit brugeligt pant, indtil så længe han bekom sin hånd og segl igen.«²⁰¹⁾

Men allerede få måneder efter stævnedes Frederik Munk svigerinden for herredagen i København. Frederik Munk hævdede, at fru Anne Friis havde forpligtet sig til ikke at pantsætte Haraldskær til andre end ham, før hun havde svaret sine forpligtelser; hun havde alligevel i Kiel udstedt et pantebrev til den bjergsomme og foretagsomme Henrich von der Wisch til Glasau,²⁰²⁾ som gav ham ret til om fornødent at beslaglægge hendes gods og ejendom i Jylland; dette måtte Frederik Munk under hensyntagen til hendes tidligere løfte til ham betragte som ugyldigt, hvorfor bestemmelsen burde erklæres magtesløs.

Noget ved siden af henviste fru Anne Friis gennem sin fuldmægtig til, at Truid Bryske var den egl. skyldige: Haraldskær burde følge hende, og han

burde overholde sine forpligtelser, som det sig burde en ærlig mand, et i den foreliggende situation urimeligt krav, og Frederik Munk stod da også fast på sit krav om, at herredagen skulde tilstå ham den fulde besiddelse af Haraldskær med tilliggende, indtil han fik »sin hånd og segl skadesløs igen.«

Men nu kom Johan Brockenhus til Lerbæk frem; han gjorde gældende, at han efter Rigens ret og dele lovligt var blevet indført i nogle bøndergårde under Haraldskær, »for hvis løfter og besværing, hans afgangne fader Keld Brockenhus for bet^e Truid Bryske og hans hustru udi var kommen.« Han mente, at Frederik Munks pantebrev ikke burde være ham til skade i den henseende. Hertil svarede Frederik Munk, at gode mænd allerede havde forligt parterne, og krævede atter Haraldskær ubeskåret; det gods, som var kommet fra Haraldskær ved fru Anne Friis's forsømmelse, burde hun skaffe tilbage eller erstatte ham.

Herredagen fulgte for så vidt Frederik Munks påstand, som det ved dom af 8. juli blev fastslået, at Haraldskær, som han ønskede det, skulde følge ham ubeskåret efter pantebrevets lydelse, men Johan Brockenhus's indførsel skulde stå ved magt, indtil han blev udløst deraf.²⁰³⁾

Dagen efter gik der atter dom mellem Frederik Munk og fru Anne Friis, som i en gældssag havde kautioneret for Peder Galt til Tyrrestrup — »udi lante Holsten« — for 1000 dl. med sin svoger som medgarant, men naturligvis således, at Frederik Munk under alle omstændigheder skulde holdes skadesløs; herredagen gav også her Frederik Munk medhold,²⁰⁴⁾ som den gav ham medhold d. 10. juli i en sag mod Truid Bryske, for hvem han til Jørgen Nielsen Skriver, borgmester i Odense, havde udlagt

622 enkende rdl. in specie — hovedsum med rente, kost, tæring og budløn.²⁰⁵) Derimod fik han ikke medhold i et krav om at fritages for kautionen for et gældsbrev på 2000 dl. til Gert Rantzau, som Truid Bryske efter Frederik Munks påstand mod hans vilje havde udsat i Holsten, efter at det en gang var blevet indløst. Det drejer sig om det tidligere omtalte gældsbrev af 11. apr. 1620, der skulde have været indløst ved omslaget Helligtrekonger 1621.²⁰⁶)

Hans selvrådige myndling, jomfru Lisbeth Friis's uovervejede dispositioner voldte ham desuden besvær; allerede d. 17. maj 1617 havde hun til Thomes Jensen i Vejle sat sig i gæld for 55 slette daler til to møllesten, hvorfor han stævnedede hende for herredagen i København 1622. Frederik Munk hævdede som hendes værge, at hun ikke var mægtig mod loven at gøre gæld, men dommen kom til at lyde, at Frederik Munk som hendes værge på hendes vegne skulde betale, hvad hun skyldte.²⁰⁷) Samme dag — den 5. juli — fældede herredagen dom mellem Henrik Bille til Tirsbæk og samme jomfru; Lisbeth Friis havde d. 15. apr. 1620 af fru Lisbeth Bryske til Tirsbæk, Henrik Billes hustru, købt et smykke til 300 dl. udi danske mark; disse penge skulde være betalt til omslag 1621 efter brevs lydelse. Dette skete naturligvis ikke, og Lisbeth Friis bad da i et missive, dat. Haraldskær d. 8. febr. 1621, om at få lov til at lade de 300 dl. »stå på en tid lang hos hende på rente«; hun tilbød 8 %. Yderligere lovede hun i et missive, dat. Haraldskær d. 18. apr. 1621, at ville aflevere smykket uskadt eller betale 300 dl. Frederik Munk kunde atter som hendes værge hævde, at hun mod sin værges vilje og samtykke »ikke var mægtig til mod loven slige forskrivninger at udgive«, dommen kom dog til at gå ud på, at

Frederik Munk som hendes værge skulde sørge for, at smykket blev tilbageleveret, eller på hendes vegne drage omsorg for, at pengene blev betalt.

Hvor sikker Frederik Munk har følt sig i besiddelse af Haraldskær, da han forlod herredagen 1622, får stå hen; forude truede i hvert fald opgøret på omslaget 1623, så meget mere som han havde andre forløfter at tage hensyn til end dem, han havde indladt sig på gennem sin svigerinde. F. eks. var der en kautionsforpligtelse for afgangne fru Pernille Gyldenstjerne, sal. Jacob Rosenkrantz's til Kærstrup; Frederik Munk og Lauge Urne til Bæltebjerg var i Kiel gået i forløfte for 3000 rdl. in specie til 7 %, som hun havde lånt af Caspar Rantzau til Schmoel, der også lånte Frederik Markdanner til Rønningesøgård 2300 rdl. 1 ort til 7 % med Frederik Munk som forlover.²⁰⁸) På herredagen i København 1622 udstedte Frederik Markdanner til Frederik Munk et skadesløsbrev for 3480 rdl. in specie, der af Adolf Frederik Rantzau til Seekamp var udlånt til Hans Markdanner, Frederik Markdanners broder;²⁰⁹) d. 14. juli samme år udstedte Frederik Markdanner yderligere et skadesløsbrev til ham for de omtalte 2300 rdl. 1 ort, udlånt af Caspar Rantzau til Schmoel.²¹⁰) Desligeste havde han udstedt et skadesløsbrev til ham for forløfte for 250 dl., udlånt af Anders Hansen, rigens skriver og indvåner i Viborg.²¹¹) Fra samme herredag stammer et gældsbrev fra Frederik Munk til en god mand i lante Holsten - det kan næppe være en anden end Claus v. Buchwald til Kiel - på 3420 dl. in specie, men forudsætningen herfor var, at Hans Markdanner til Vejlevgård vilde være kautionist for dette beløb; det gik han ind på, da Frederik Munk gav ham sit strenge skadesløsbrev.²¹²) Dertil kom, at han alle-

rede d. 2. jan. samme år på Krogsgård havde udstedt skadesløsbrev til Knud Galt til Palsgård og Mogens Kaas til Støvringgård, som havde godsagt for ham udi lante Holsten til Henrich von der Wisch til Glasau for 2000 rdl.²¹³⁾ At Frederik Munk d. 5. marts i Kiel udstedte et papirgælds-brev på 480 dl. in specie til 7 % til Caspar Rantzau til Schmoel,²¹⁴⁾ nævnes kun for en ordens skyld, ligesom det må nævnes, at Sofie Friis, Frederik Munks hustru, d. 21. maj 1622 lånte 163 dl. — hver til 32 sk. lybsk. — af ribeborgeren Hans Nielsen Friis, der desuden havde sønnen Jørgen Munk som skyldner for 60 dl. med samme rentesats.²¹⁵⁾

Mindre besværligt blev det naturligvis ikke, at sagen om Otto Christoffer Rosenkrantz's »store og mærkelige gæld« ikke var afsluttet. I sin tid havde Frederik Munk sammen med Hans Skram til Sjelleskovgård, nu Vedelslund, kautioneret for Otto Christoffer Rosenkrantz for 4000 rdl., som han havde lånt af hertug Hans d. Yngre af Sønderborg. På Viborg snapsting 1622 fik Frederik Munk manelsesbrev for hovedstol med rente til Kiel. D. 9. okt. 1622 døde hertug Hans d. Yngre, og d. 26. nov. krævede frøken Eleonora, at samme hovedstol med rente skulde betales ved omslag til Sønderborg eller Kiel. Det blev da bestemt, at Frederik Munk skulde betale halvdelen af hovedstolen og halvdelen af to års rente til omslaget 1623,²¹⁶⁾ hvor så mange andre kreditorer ventede på deres tilgodehavende.

Der kan ikke være tvivl om, at Frederik Munk i dette indviklede spil havde forregnet sig, han må have haft større tiltro til sine evner end rimeligt; men det skal straks tilstås ham, at alting rottede sig sammen mod ham; hele landet var rystet af en alvorlig økonomisk krise, der kom udefra. Som følge

af, at våbenstilstanden mellem Nederlandene og Spanien ophørte, søgte spanierne efter 1621 på alle mulige måder at forhindre hollandske købmænd i deres næring; som følge deraf brændte de driftige købmænd inde med store mængder korn, som de bl. a. søgte at afsætte på det danske marked, til skade naturligvis for danske kornproducenter. Betegnende nok viser sundtoldsregnskaberne da også, at der var tilbagegang i udførselen af korn fra Østersøområdet i det hele taget.²¹⁷⁾ Allerede 18. febr. 1621 søgte regeringen at stabilisere stillingen ved indførselsforbud mod rug; dette forbud blev først hævet d. 9. okt. 1623.²¹⁸⁾

Dertil kom, at det efter 1620 også var vanskeliggere at afsætte kvæget, både konge og adel klagede over det økonomiske besvær, der var forbundet dermed.²¹⁹⁾

Det var ikke let for danske adelsmænd i de år at skaffe sig lån på omslaget; de stigende vanskeligheder for dem i al almindelighed har sikkert i forbindelse med optrækket til Danmarks deltagelse i 30-års krigen gjort de holstenske adelsmænd mindre villige til at udlåne penge i kongeriget,²²⁰⁾ og derfor var det naturligt nok, at Frederik Munk ved Kieleromslag 1623 måtte melde pas; kreditorerne måtte forgæves vente på deres penge. Og der var vel ingen, der for alvor havde ventet, at der var hjælp at hente hos fru Anne Friis og andre, slægtninge og venner, med hvem han var alvorligt forbundet i forretningssager.

Omgående traf kreditorerne deres foranstaltninger; allerede d. 16. jan. 1623 udsendte Caspar Rantzau et maningsbrev fra Kiel: Frederik Munk skulde på sin adelige ære, gode tro og love straks begive sig til Kiel og indlægge sig i Henrik Holst's hus og

der holde et adeligt riddermæssigt indlager, indtil de penge — 2300 rdl. 1 ort — som han var gået i kaution. for for Frederik Markdanner, var blevet betalt.²²¹⁾ D. 28. jan. sendte Adolf Frederik Rantzau til Seekamp sit maningsbrev, der lød, at Frederik Munk straks skulde indlægge sig i Hans zur Wesselings hus og ikke forlade det, førend han havde indbetalt de 3480 rdl. med tillæg, som han var gået i kaution for på Hans Markdanners vegne.²²²⁾ Yderligere præsenteredes maningsbreve fra Henning og Ditlev Pogwisch til Öwelgönne og Frederik Rantzau til Hagenfeld som Ditlev Pogwisch's afgangne fru Magdalene Pogwisch's efterladte søns formyndere. Det drejede sig om forløfterne for fru Anne Friis til Steensballe.²²³⁾ Didrich Pogwisch til Pettersdorf sendte maningsbrev i anledning af forløfterne for de 6000 dl., som fru Karen Friis, Truid Bryskes hustru, havde lånt.²²⁴⁾ Også Joachim Rantzau til Putlos bragte sig ved Henrich von der Wisch og Jørgen von Ahlefeld i venlig erindring.²²⁵⁾

Mogens Kaas til Støvringgård, lensmand til Mariagerkloster og oberst for det jyske regiment knægte, og Knud Galt havde til al overflod d. 28. jan. ladet høre fra sig med maningsbrev fra Viborg.²²⁶⁾

Naturligvis ventede man forgæves i nord og syd på Frederik Munk som gældsfanget, og nu kom processerne. I juni og juli sad han i dem til op over ørerne. Det har sikkert været ham en mager trøst, at af de ca. 300 retssager for herredagen i København 1623 var ca. 200 gældssager, der for en stor dels vedkommende var omslagssager²²⁷⁾ — også herredagen i 1624 vidnede i den henseende om den danske adels økonomiske vanskeligheder.

Kreditorernes krav på Frederik Munk var alt for

uomtvistelige, og det nyttede ikke meget, at herredagen gav ham som andre ret til at gøre udlæg i Gelskov for forløfterne til Niels Gyldenstjerne for de tidligere omtalte 30.000 rdl.²²⁸) Dertil kom så, at hans myndling Lisbeth Friis atter var ham til besvær. Frederik Munk havde i et skadesløsbrev forpligtet sig til at skaffe Erik Juel, Peder og Henrik Lange deres hånd og segl igen til snapstinget 1623 for 4000 rdl., som Lisbeth Friis var skyldig — naturligvis var dette ikke sket, og det blev nu ved forlig bestemt, at kreditorerne skulde have udlæg i Lisbeth Friis's gods i Tørrild herred, først Holms mølle, Stensgård, to gårde i Kærbølling m. m.²²⁹) Derimod måtte Knud Offeren, borger i Kolding, der var med i det almindelige opgør, vistnok gå fra herredagen med tabt sag. Han havde været foged på Vosnæsgård, der tilhørte Lisbeth Friis, men Frederik Munk havde som hendes værge været misfornøjet med hans administration af godset og havde krævet ham for et beløb på 541 dl. 1 mk. 6 sk., da han bl. a. havde ladet myndlingen bringe nogle foler bort fra gården, hvad han efter Frederik Munks mening ikke burde have tilladt. Knud Offeren vilde give 76½ dl., men var blevet afkrævet det nævnte beløb; forgæves havde han stævnet Frederik Munk til herredagen 1622, syv gange til Tørrild herreds ting og tre gange til landstinget. Ved Tørrild herreds ting havde han imidlertid fået dom for, at Frederik Munk skulde tilbagebetale ham de 541 dl. 1 mk. 6 sk. med omkostning og interesse. Herredagsdommen kom til at lyde på, at Knud Offeren skulde svare Frederik Munk som Lisbeth Friis's lovverge for de omtalte foler — pr. stk. 10 rdl. in specie, det samme gjaldt også for andre mangler efter nøjere vurdering.²³⁰)

Og naturligvis var der efterdønninger fra den ulykkelige gældssag, som Otto Christoffer Rosenkrantz havde efterladt sig. Frederik Munk havde i den anledning stævnet Claus Brockenhus til Broholm og Lauge Urne til Bæltebjerg for ulovlig indførsel i det vendsysselske gods Lerbæk. Her fik han ikke medhold.²³¹⁾ Ikke underligt, at Frederik Munk blev ked af de mange retssager og ofte undlod at møde, men lod sig repræsentere ved en fuldmægtig; til sidst blev også han borte, og d. 16. juli kunde herredagen frikende Christen Lange til Hesselmed for en stævning ang. ejendom, som var skiftet mellem dem det foregående år; Frederik Munk var ikke mødt eller nogen på hans vegne. Retten dømte den fraværende herremand til at betale Christen Lange 20 rdl. i kost og tæring.²³²⁾ På samme måde gik det i en sag, hvor Jørgen Mund til Serreslevgård stævnedes Frederik Munk for en stævning, fordi Jørgen Mund i Manderup Abildgårds sted godvilligt havde ladet sig »bevilge og tiltage« at være ridemand ved en indførsel i en del af Lågegårds gods og ejendom, som fru Anne Friis var pligtig at udlevere til Frederik Munk; men da hverken han eller hans fuldmægtig var mødt frem, kom man ikke videre; Jørgen Mund fik 20 rdl. til kost og tæring.²³³⁾

Men forinden Frederik Munk forlod herredagen, indgik han 17. juni det forlig med sine kreditorer: Anders Friis til Hungstrup, Henrich von der Wisch, Morten Pax til Bjerre, på egne og broderens vegne, Claus Brockenhus til Broholm, Frederik Markdanner, Kay Alexandersen Sehested til Pettersdorf og Mönch Neversdorf, Jesper Eskesen på hans husbond Jens Mogensens vegne, Hans Vistesen på Hans Langes vegne, Ditlev Hansen på Anne Bispens vegne —

hun må forøvrigt være Peder Hegelunds nu midaldrende enke — Henrik Holst, Emmiche Beyer og Morten Wesseling, som fuldmægtige for deres hollandske principaler, at han først skulde udlægge til dem sine to hovedgårde Krogsgård og Valsø, d. v. s. Sneumgård, med alle tilhørende bønder og rette tilliggende, og hvis dette ikke slog til, skulde der gøres udlæg i Rugballegårds gods; Anders Friis til Hungstrup skulde med sit krav på 9600 rdl. in specie gå forud for de andre kreditorer, der skulde kaste lod om rækkefølgen. Kongen tilforordnede Mogens Kaas til Støvringgård og Verner Parsberg til Lyndelse, landsdommerne Niels Krag til Agerkrog og Gunde Lange til Brejninggård til som kommissærer d. 1. aug. i Kolding at vurdere det omtalte gods.²³⁴) Erik Juel til Hundsbæk kom dog til at erstatte Verner Parsberg.

Dagen forud for dette forlig - den 16. juni - var det blevet bestemt, at Mogens Kaas for forløfterne til Henrich von der Wisch for 3000 rdl. skulde contenteres med jordegods i Hopballe og Hover i Tørrild h. hovedbrev med rente m. m. beløb sig til 3630 $\frac{12}{8}$ rdl. 19 sk.; hvis det omtalte jordegods ikke slog til, skulde der gøres udlæg i Høgsholt gods. Verner Parsberg, Niels Krag, Gunde Lange og Jørgen Krag til Endrupholm skulde på det omtalte møde i Kolding foretage den fornødne vurdering.²³⁵) Ved samme lejlighed skulde iøvrigt vurderingen over Lisbeth Friis's gods i Tørrild h. finde sted.²³⁶)

Det har sikkert ikke været Frederik Munk nogen større trøst, at herredagen 15. juli 1623 tildømte ham Haraldskær som ejendom;²³⁷) dette var jo blot det selvfølgelig resultat af de foregående års ikke videre heldige dispositioner.

Truid Bryske gjorde sig iøvrigt på herredagen fortvivlede anstrengelser for at redde en smule af sin fordums herlighed ved at stævne og tiltale Frederik Munk for at have tilegnet sig løsøre og breve på Haraldskær og Rugballegård, før han havde fået dom eller ved gode mænd var blevet indført i godset. Truid Bryske anklagede ham for, at han og hans tjenervoldeligt havde frataget en dreng på Haraldskær en nøgle, der gav adgang til de omtalte breve og godset. Frederik Munks fuldmægtig erklærede, at det ikke kunde bevises, at Frederik Munk havde tilholdt sig andet løsøre end det, som var blevet ham tilvurderet af gode mænd, også nøglen havde han ret til. Resultatet blev, at herredagen 15. juli 1623 kendte Frederik Munk fri for Truid Bryskes anklage.²³⁸⁾

Rettertinget varede til 16. juli; men allerede 1. aug. var kommissærerne — som aftalt — parat til i Kolding at skifte sol og vind lige mellem Frederik Munk og hans kreditorer, der allerede før mødet havde fået lov til at indsætte foged på Krogsgård og Sneumgård, som med samme gårde og gods kunde have flittigt opsyn, indtil enhver af kreditorerne fik sin andel.²³⁹⁾

Frederik Munk var godt nok mødt op i Kolding, men havde ikke medbragt jordebøger og andet, der var påkrævet med hensyn til løsningen af den vanskelige opgave. De andre implicerede med undtagelse af de holstenske kreditors fuldmægtige, der ikke var mødt frem, var med god grund misfornøjet over, at de således til ingen nytte havde givet stævne, og man fastsatte da et nyt møde til at finde sted d. 24. aug. i Holstebro; det blev pålagt Frederik Munk at føre til stede både rigtige jordebøger,

lodder, skøder og adkomster, hvorefter kommissærerne kunde have sig at rette.

Da nu de interesserede parter indfandt sig på det pågældende sted til rette tid, forlangte Frederik Munk, før han udleverede sine jordebøger, at få lejlighed til at undersøge gældsbrevene, hvad han naturligvis fik lov til; han tog kopi af dem, han havde lyst til at tage kopi af, og sendte da også gældsbrevene tilbage til kreditorerne gennem en tjener, underskrev en afsked med kreditorerne, dat. Holstebro d. 26. aug. 1623, og forlod så pludseligt byen; kreditorerne stod således uden de vigtige jordebøger, og man var egentlig lige vidt.

Med rette besværede kreditorerne sig over Frederik Munks udflugter, der så afgjort ikke stemte overens med den indgåede kontrakt.

Kreditorerne havde dog i forvejen besigtiget Krogsgård og Sneumgård med deres tilliggende samt Rugballegårds gods, og til trods for, at man manglede jordebøgerne, foretog man dog en taksering af de nævnte herregårde; man fastsatte Krogsgårds hovedgårdsbygning med sø og mølledam til 2500 rdl. in specie, Sneumgård, som bestod af seks nye bygninger, vurderedes til 600 rdl. Den bestod overvejende af marskgods; det var så tydeligt, at de to herregårde, »hvis lige ikke ved Vestersø-siden skal findes«, så afgjort faldt i kreditorernes smag; men man manglede jo jordebøgerne og var således til almindelig fortrydelse ude af stand til at foretage en fyldestgørende vurdering, og man måtte med uforrettet sag forlade Holstebro.

Selvfølgeklagede kreditorerne omgående til kongen, som d. 7. sept. 1623 alvorligt henstillede til kommissærerne uden videre forhaling at sammenkalde kreditorerne til afgørelse af sagen, og hvis

jordebøgerne og de andre nødvendige dokumenter da ikke forelå, skulde de »beskede bønderne på forne Frederik Munks gods boendes for dem og efter deres ed om deres landgilde forfatte en rigtig jordebog, og uanset hvad Frederik Munk indvendte, gøre kreditorerne udlæg i det førømtalte gods, og hvis det ikke kunde slå til, i det øvrige gods.«

Det ser ud til, at det var meningen, at dette skulde ske engang i midten af oktober. Kongen var klart nok irriteret over Frederik Munks udflugter; men han blev dog på Sofie Friis's bøn så formildet, at han d. 11. sept. i et missive til kreditorerne gav ham en måneds udsættelse ud over den tidsfrist, der var fastsat for kommissærerne, da denne var alt for kort for ham til at skaffe en så anselig sum penge til veje.²⁴⁰) Frederik Munk og hans hustru må altså endnu på det tidspunkt have regnet med muligheden af at fremskaffe de nødvendige midler til gældens afskaffelse, hvor meget ubevidst eller bevidst selvbedrag der end måtte være forbundet hermed. Opgaven var umulig. Sofie Friis kunde på sin mands vegne nok så meget love til den tid at ville tilfredsstille alle kreditorer, men hvem af de implicerede har mon taget det løfte højtideligt?

Kongen bestemte sig da også til en uge efter afsendelsen af brevet til kreditorerne at tage værgeomålet for Lisbeth Friis fra ham, da han så højliggen var besværet af sine kreditorer for udlæg og betaling, at det kunde blive til skade for hans myndling.²⁴¹) Det er vel tvivlsomt, om Frederik Munk har haft tid til at føle sig lettet over fritagelsen fra dette lidet misundelsesværdige hverv, der blev overdraget Niels Friis til Krastrup. Det siger sig selv, at denne overdragelse ikke gik af uden stridigheder.²⁴²)

Frederik Munks kreditorer måtte naturligvis tage kongebrevet af 11. sept. til efterretning og kunde så i utryg forventning se hen til et møde i Varde d. 18. nov., hvor Frederik Munk i bedste fald vilde møde op med de så stærkt omtvistede jordebøger. Vi kan roligt forlade os på, at den lille vestjyske købstad i de grå novemberdage har været smittet af den spænding, som havde besat de mange fornemme adelsmænd, der til den fastsatte tid mødte op med deres gældsbreve; dertil kom så de mange af Frederik Munks bønder, som kommissærerne havde indkaldt for at efterkomme kongens bud. De har sikkert ikke ligefrem været en øjenlyst at skue som adelsmændene, men de har vel også bidraget deres til at markere det særlige i den iøvrigt ikke synderligt lystige situation.

Kreditorerne var lede og kede af den enerverende sag og tilbød, at hvis de »blev forsikret for deres hovedstol, vilde de gerne lade renten og al anden interesse falde«, men naturligvis mødte hovedpersonen ikke op i første omgang; han havde sendt en fuldmægtig, der ikke var i stand til at foretage sig nogetsomhelst, da han hverken havde jordebøger eller andre dokumenter ved hånden; så dukkede Frederik Munk selv op — som det synes d. 24. nov. — selvfølgelig uden jordebøger, og da han så, at han var til liden nytte, underskrev han en afsked, dat. Varde d. 27. nov. 1623, og forlod atter byen og overlod alt til den arme fuldmægtig, der naturligvis ikke kunde foretage sig noget.

Nu måtte kommissærerne skride til det vanskelige hverv at foretage taksering uden de omstridte jordebøger, og i overensstemmelse med den kongelige befaling udspurgte de da Frederik Munks bønder og tjenere, som man, så mange man kunde ud-

spørge, »havde beskudet hid til byen«, og kommissærerne udarbejdede da på bøndernes edeligt bekræftede erklæringer om deres landgilde og avl en jordebog, som de i forbindelse med de underretninger, de iøvrigt havde skaffet sig om hovedgårdenes avl og herlighed, så godt det under de givne forhold var muligt, lagde til grund for deres vurdering: kommissærerne takserede da Krogsgård hovedgård til 3 læster hartkorn, Sneumgård til 3½ læster hartkorn, hver td. i de to hovedgårde til 70 rdl. in specie, mærskgods til 60 rdl. in specie og sletgods, d. v. s. gestgods og hedegods, til 50 rdl. in specie.

Men da dette gods ikke kunde dække kreditorernes krav, takserede kommissærerne Rugballegårds hovedgård til udlæg for 1½ læster og 2 tdr. hartkorn, hver td. blev ansat til 80 rdl., desuden takseredes Visselbjerg hovedgård til 2½ læster hartkorn, 70 rdl. pr. td.; Visselbjerg gods, »som er mærskgods«, til 60 rdl. og gårdens gods i Ho og Oksbøl, »som fast af sand er overløben og fordærvet«, til 25 rdl. pr. td.; skovgodset, der iøvrigt kun omfattede Frederik Munks østjyske besiddelser, blev vurderet til 60 rdl. pr. td. hartkorn; dette skovgods skulde anslås til 24 svineolden »imod 1 td. hartkorn«.²⁴³) Desuden blev der gjort udlæg i Haraldskær og i Korsbrødregård i Ribe.²⁴⁴)

Krogsgårds bygning blev vurderet til 2500 rdl., Sneumgårds til 600, Visselbjergs til 1000 og Rugballegårds til 560.

Det var naturligvis en betænkelig sag at foretage vurdering efter bøndernes angivelse, selv om de beklagde deres vidnesbyrd med den højeste ed; det måtte være fristende for dem at angive en så lav landgilde, som det under de forhåndenværende omstændigheder var muligt. Den mulighed må

kommissærerne ganske givet have regnet med; for ved flittig forhandling med kreditorerne fik de nogle af dem til at afkorte deres krav med fra 100 til 200 dl., ja, endda med endnu mere.

Kommissærerne mente, at Frederik Munk var dem tak skyldig for deres gode vilje og store umage;²⁴⁵) men han foretrak nu at stævne dem for herredagen i København i juni 1624 og anklage dem for at have tilføjet ham stor skade ved den omtalte taksering. Han formulerede sit klagemål i flg. syv punkter:²⁴⁶)

1. Kommissærerne havde uden hans vilje og samtykke ændret hans jordebøger.
2. De havde ikke specificeret rente, kost, tæring og skadegæld fra hinanden, »mens menget både hovedsum, rente, dobbeltrente, kost og tæring sammen udi en klump og summa.«
3. Det var ikke blevet specificeret, hvilken værdi hans indavlede hø, korn og foder havde, eller hvad bøndernes skyld og landgilde var værd; men mod forordningen havde kommissærerne været skyld i, »at både de holster og Anders Friis og andre af dennem skal være blevet udlagt fuldt udlæg udi samme hans gårde og gods, både for hovedsum, rente, dobbeltrente, kost og tæring.«
4. »For de udi deres taksering over forne hans sædegårde og deres tilliggende gods, ejendom og herlighed skal have sat hver td. korn i forne hans hovedgårde under 100 rdl.«
5. Krogsgårds bygning var vurderet meget for lavt, til stor skade og fordærv for ham. Bygningen var takseret til 2500 rdl., »som dog det eneste stenhus der på gården ikke er bekostet for.«

6. Der var mod recessen, kongelig og fyrstelig forordning om åger og rente blevet beregnet for meget i rente, dobbeltrente, skadegæld, kost og tæring. Frederik Munk søgte tydeligt nok at skyde sig ind under forordningen af 1. juli 1619 § 5, der foreskrev, at der ikke måtte gøres undtagelser fra landsloven i gældssager. Yderligere mente Frederik Munk sig i den forbindelse berettiget til at klage over, at holsterne ikke var mødt op i Kolding d. 1. aug. 1623; der var to gældsbreve uden navn og rente angivet.
7. Kommissærerne havde ikke taget hans krav på Anne Friis til Stensballe, Anders Friis til Hungstrup og Truid Bryske til Langesø til efterretning, hvorved der var sket ham stor uret.

Mogens Kaas, Niels Krag og Erik Juell mødte for retten for at svare på disse anklager, som de tilbageviste på alle punkter, og herredagen kunde ikke på noget punkt give ham medhold og dømte ham d. 25. juni 1624 til oven i købet at betale kommissærerne 100 dl. til kost og tæring.

Desuden stævnedes Frederik Munk ved sin fuldmægtig Didrich Pogwisch til Pettersdorf, Anders Friis til Hungstrup, Caspar Rantzau til Schmoel, Joachim Rantzau til Putlos, Kay Alexandersen Sehested til Pettersdorf og Mönch Neversdorf, Claus v. Buchwald til Kiel, Henrich v. d. Wisch til Glasau og Margård, Christoffer Pogwisch til Hagen, Adolf Frederik Sehested, Adolf Frederik Rantzau til Seekamp, Lübbert Widow, rådmand i Tønder og fru Margrethe Rantzau, afg. Godske von Ahlefelds til Quarnbek og Marutendorf. Han tiltalte dem for herredagen for mod recessen og »vor og fyrstelig holstenske kristelige forordning« at have taget

ågerrente — »dertil en stor ulidelig og ubillig kost, tærings- og maningspenge«. Som følge af, at de havde forbrudt sig mod recessen og forordningen, var det kun rimeligt, at de, som loven foreskrev, skulde miste hovedstol og rente, hvorfor de heller ikke måtte beholde det af hans gods og formue, som de havde sat sig i besiddelse af.²⁴⁷⁾

Yderligere stævnedes han Jens Mogensen til Sindinggård, Mogens Pax til Torup, befalingsmand på Roskildegård, Mogens Kaas til Støvringgård, befalingsmand til Mariagerkloster, Hans Markdanner til Vejlevgård, Hans Lange til Nørholm, Christen Lange til Hesselmed, Claus Brochenhus til Broholm, Rasmus Pedersen i Vollum, Henrik Holst, Emmicke Beyer, Anker Schrøder, Jørgen Wesseling, borgere i Kiel, Oluf Ibsen, borger i Horsens, og Christen Madsen, borger i Vejle, og forlangte, at de til nærmere prøvelse skulde fremlægge deres omslagsregnskaber, »som de på afg. Otto Christoffer Rosenkrantz's vegne skal have gjort.«²⁴⁸⁾

Desuden stævnedes han Niels Krag til Agerkrog, landsdommer i Nørrejylland, med alle holstenske kvittanser, genparter til omslagsregnskaber, »som iblandt fornæ Otto Christoffer Rosenkrantz's breve findes til stede eller hannem givet og gjort er«, ligeså sine kreditorer, danske og holstenske, med deres særdeles forordningssedler og registre, som de udi Holstebro skal have sendt ham og igen skal have affordret; dertil Gunde Lange til Brejninggård, nu lensmand på Koldinghus, med alle danske og holstenske hovedbreve, som han til sig skal have annammet.

Yderligere havde Frederik Munk stævnet Ditlev Pogwisch til Öwelgönne, fordi han skal være forårsaget med sin store besværing og ulejlighed at ind-

løse og betale to breve på 10.000 dl., som fru Anne Friis til Stensballegård til Ditlev Pogwisch skal have udgivet, og som Frederik Munk havde kautioneret for, især da Ditlev Pogwisch ikke alene havde krævet højere rente, end det var tilladt ifølge recessen og forordningen, men yderligere havde taget dobbeltrente og besværet ham med en stor og ubillig kost og tæring. Frederik Munk mente sig uretfærdigt behandlet og krævede, at Ditlev Pogwisch fik både hovedstol og rente forbrudt og ikke fik lov til at beholde Frederik Munks gods og ejendom. Desuden stævnedes han Ellen Marsvin til Ellensborg, nu Holckenhavn, selve majestætens svigermoder, og Henrich v. d. Wisch til Glasau i anledning af en kvittans vedrørende Otto Christoffer Rosenkrantz, udgivet på Kieleromslag 1622, men som Frederik Munk ikke vilde anerkende som gyldig; dertil kom så, at han anklagede Henrich v. d. Wisch for åger; han havde taget 8 % i rente, endelig anklagede han Lübbert Widow for at have taget 10 %, trods det, at hovedbrevet kun nævnedes 7 %. Frederik Munk protesterede i det hele taget mod holstenernes åger; recessen og den fyrstelige holstenske og kristelige forordning bestemte den højst tilladelige rente til 6 % mod hovedstolens forbrydelse.*)

De holstenske kreditorers fuldmægtige kunde som de andre kreditorer og deres fuldmægtige kun henvise til kontrakten af 17. juni 1623, hvorved Frederik Munk gik ind på at overholde sine forpligtelser, men da han ikke havde kunnet bringe så

---

*) Allerede i Frederik II.s senere regeringsår havde renten - trods recessen af 1558 - fæstnet sig ved 6 %, hvad der var alm. anerkendt. (A. Rubow: Renteforhold i Danmark. s. 95f.)

mange penge, som i den henseende kunde strække til, havde han tilbudt at stille sine kreditorer tilfreds i jordegods.

Det nyttede ikke, at Frederik Munk atter henviste til ågerrente; dommen, der blev afsagt d. 15. juli 1624, kom til at lyde, »at så mange af Frederik Munks kreditorer, som udi bemeldte kontrakt findes indført, bør for denne Frederik Munks tiltale kvit at være, men belangendes de andre kreditorer, som Frederik Munk har indstævnet og ikke er begreben i fornø Kontrakt, da eftersom dennem skelliger kan overbevises at have taget mere end 7 % i årlig rente, da bør de så mange, som her i riget boende er, at have forbrudt hovedstolen efter recessen.«

Dommen var i og for sig et klart udtryk for, at herredagen erkendte, at de holstenske adelsmænd misbrugte deres stilling til skade for danske adelsmænd, men samtidig indrømmede den sin afmagt i den foreliggende sag.

Således mistede Frederik Munk de gode vestsjyske gårde: Krogsgård, Visselbjerg og Sneumgård.

Kildehenvisninger: 1. Kanc. brevb. 1584-88, s. 347. - 2. Fra Ribe amt, 1953, s. 207 (Bue Kaae). - 3. E. Arup: Danmarks historie II (1932), s. 597; Schultz Danmarks-historie III (1942), s. 23; Axel Nielsen: Dänische Wirtschaftsgeschichte (1933), s. 112, 127f.; Richard Willerslev: Dansk studehandel fra 1560 til 1660, Jyske saml., 1952; Nina Bang: Dansk studehandel i 2. halvdel af det 16. årh., Hist. tidsskr. 7. rk. I bd., s. 328-45; Th. O. Achelis: Aus der Geschichte des jütischen Ochsenhandels, Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteins Geschichte, bd. 60, 1931. - 4. K. b. 1584-88, s. 471. - 5. Oluf Nielsen: Historiske efterretninger om Skads herred (1862), s. 13f. - 6. V. A. Secher: Samling af kongens rettertingsdomme I, s. 537. - 7. Danmarks Adelsårbog XVIII (1901), s. 254. - 8. K. b. 1593-96, s. 503. - 9. Danm. adel. XVIII, s. 253. - 10.

Lensregnskab for Riberhus len 1584-85 (Rigsarkivet). - 11. sst. 1598-99. - 12. jfr. 3.; Hist. tidsskr. 7. rk. I bd., s. 337f. - 13. Kr. Erslev: Det 16. årh.s historie (1929), s. 273f.; Gyldendals verdenshistorie III (1937), s. 129f. - 14. Hist. tidsskr. 7. rk. I bd., s. 340. - 15. Achelis anf. skr., s. 179f. - 16. Peder Hegelunds almanakker i C. F. Bricks afskrift: Ny kgl. saml. 8°, 604, og fotokopi fra Det kgl. Bibl. - 17. K. b. 1584-88, s. 909; Skads herreds tingsvidne af 13/12 1625, indeholdende vidisse af Ribe domkapitels pergamentsbreve, dat. 26/11 1588, indeholdende mageskiftebrev fra Ribe domkapitel til Frederik Munk til Øksvang på en kapitelsgård i Briksbøl, Skads s. Afskrift på papir, udstedt af Wentzel Rothkirck på Krogsgård, d. 28/6 1643. (Landsarkivet i Viborg). - 18. K. b. 1588-92, s. 37. - 19. Anf. tingsvidne fra Skads h. 13/12 1625. - 20. K. b. 1588-92, s. 434; Oluf Nielsen anf. skr., s. 19. - 21. K. b. 1588-92, s. 526 - 22. Troels-Lund: Dagligt liv i Norden, 5. udg. VII, s. 67f., 124f.; Danmark i fest og glæde I (1935), s. 128f. - 23. K. b. 1588-92, s. 633. - 24. sst., s. 702. - 25. Danm. adel. XVIII, s. 254. - 26. Kolderup-Rosenvinge: Udvalg af gamle danske domme, afsagte på kongens retterting og på lands-ting, 4. saml. (1848), s. 299. - 27. sst. - 28. K. b. 1588-92, s. 811. - 29. sst. - 30. Trap Danmark VIII (4. udg.), s. 520; Viborg landstings dombog 1618 C, fol. 42f. (Landsarkivet i Viborg). - 31. W. Christensen: Dronning Christines hofholdningsregnskaber (1904). - 32. Kinch: Ribe bys historie II (1884), s. 151f. - 33. Danm. adel. XVI (1899), s. 199; Dansk biogr. leks., red. af Povl Engelstoft XII, s. 281. - 34. Secher anf. I, s. 516. - 35. Danm. adel. III (1886), s. 132; Heg. alm. 10/9 1592. - 36. Kinch anf. skr. II, s. 230. - 37. Danm. adel. XVIII, s. 255. - 38. K. b. 1588-92, s. 889. - 39. K. b. 1593-96, s. 509. - 40. Danm. adel. VII (1890), s. 94; W. Møllerup og Fr. Meidell: Bille-ættenshistorie II (1893), s. 379f.; Biogr. leks. III, s. 37. - 41. K. b. 1593-96, s. 608. - 42. sst. - 43. Københavns diplomatarium, udg. af Oluf Nielsen, IV (1879), s. 736. - 44. Niels Slange: Christian d. 4.s historie. (1749), s. 94f.; Bering Liisberg: Christian IV. (1891), s. 98f. - 45. Kbh.s dipl. IV, s. 741. - 46. sst., s. 743. - 47. sst., s. 737. - 48. K. b. 1596-1602, s. 51. - 49. sst., s. 123. - 50. Danm. adel. III, s. 131; Kinch anf. skr. II, s. 229; Erslev: Danmarks len og lensmænd 1596-1660 (1885), s. 29; samme: Danmarks len og lensmænd 1513-95 (1879), s. 42, 161. - 51. Erslev: Danm. len. 1596-1660, s. 39. - 52. K. b. 1596-1602, s. 22. - 53. Slange anf. skr., s. 128; L. Laur- sen: Danmark-Norges traktater III (1916), s. 86f.; Bering-Liisberg anf. skr., s. 125; Biogr. leks. I, s. 451. - 54. K. b. 1596-1602, s. 389, 414; 1603-08, s. 143; Erslev: Danm. len. 1596-1660, s. 37. - 55. Kinch anf. skr. s. 218; Heg. alm. 1598: 1/5-4/5, 13/6. - 56. K. b. 1596-1602, s. 289. - 57. Kinch anf. skr., s. 219; Heg. alm. 1598 10/8. - 58. K. b. 1596-1602, s. 613. - 59. Danm. adel. III, s. 131; Heg. alm. 1601 24/4; Kinch anf. skr., s. 299. - 60. Danm. adel. III, s. 131. - 61.

Erslev: Danm. len. 1596-1660, s. 39, 69. - 62. K. b. 1603-08, s. 52. - 63. sst., s. 85f. - 64 sst., s. 698. - 65. Secher anf. skr. I., s. 504f.; Erslev: Danm. len. 1596-1660, s. 37. - 66. Secher anf. skr. I, s. 504f. - 67. sst. s. 550f. - 68. sst. s. 560. - 69. sst. II, s. 19; Kinch anf. skr. II, s. 802. - 70. Secher anf. skr. I, s. 514f. - 71. stt. s. 533. - 72. sst. s. 532. - 73. Heg alm. 1603 3/4. - 74. jfr. 3. - 75. L. Laursen: Kronens skøder I (1892), s. 374. - 76. Trap IX, s. 167. - 77. Danm. adel. III, s. 131; Biogr. leks. VIII, s. 490; Herredagsdombog 1627, fol. 176f (Rigsarkivet). - 78. K. b. 1609-15, s. 88. - 79. Oluf Nielsen: Skads herred, s. 46. - 80. Kronens skøder I, s. 277. - 81. sst. s. 367; K. b. 1609-15, s. 215, 243. - 82. sst. s. 679, 686. - 83. sst. s. 714. - 84. Kronens skøder I, s. 378; K. b. 1609-15, s. 753. - 85. Kronens skøder I, s. 374. - 86. Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Adelligen Häuser Deutscher Uradel. 1923, s. 271; Gersdorffsche Familien-Nachrichten, Quedlinburg, 1818, s. 62. - 87. Kronens skøder I, s. 348. - 88. Erslev: Danm. len. 1596-1660, s. 68. - 89. Dr. Knothe: Genealogie der verschiedenen Linien des Geschlechtes von Gersdorff in Oberlausitz vom Mitte des 16. Jahrhunderts bis 1633, Neues Lausitzsisches Magazin, 1893, s. 194. - 90. Biogr. leks. VIII, s. 48. - 91. sst. s. 51. - 92. Secher anf. skr. II, s. 433. - 93. Fra Ribe amt, 1953, s. 224. - 94. Die Matrikel der Universität Giessen 1608-1707, herausgegeben von Dr. Ernst Klewitz und Dr. Karl Ebel; Th. Hauch Fausbøll: Personalhistoriske samlinger, 1906, s. 454. - 95. Danm. adel. XVIII, s. 225; Personalhistorisk tidsskrift 9. rk. I bd., s. 39. - 96. Optegnelser af rigsråd Jørgen Seefeld, ved C. E. A. Schøller, Personalhist. tidsskr. 6. rk. IV bd., s. 238. - 97. Personalhist. tidsskr. 9. rk. I bd., s. 32. Henny Glarbo: Danske og norske studerende i Padua, s. 39. - 98. Wiberg: Præstehistorie III (1871), s. 505, II (1870), s. 143, 101. - 99. Vb. ldt. db. 1624 C, fol. 136f. - 100. A. Rubov: Rente-forhold i Danmark i tidsrummet fra reformationen til Chr. V.s danske lov. 1914, s. 121. - 101. Hd. 1622, fol. 56f.; 1623, fol. 622f. - 102. Hd. 1622, fol. 56f. - 103. Biogr. leks. XX, s. 122; Danm. adel. XXVII (1910), s. 391; Møllerup og Meidell anf. skr. II, s. 34. - 104. Hd. 1623, fol. 547f. - 105. Schultz Danmarkshist. III, s. 51, 208. - 106. Arup: Varehandels historie i omrids. 1926, s. 24. - 107. J. A. Fridericia: Det 17. og 18. årh.s historie, 3. udg. 1928, s. 58. - 108. sst., s. 15. - 109. Biogr. leks. XIX, s. 393f.; Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen I, 1928, s. 271. - 110. Kornerup anf. skr., s. 38; 413. - 111. Biogr. leks. XIX, s. 395; Fra Ribe amt, 1928-31, s. 284f.; sst., 1932-35, s. 136f. (H. K. Kristensen). - 112. Kornerup anf. skr., s. 58. - 113. Fra Ribe amt, 1953, s. 218. - 114. sst. s. 222f. - 115. Hd. 1616, fol. 150f. - 116. K. b. 1609-15, s. 803; Wiberg anf. skr. III, s. 327. - 117. Hd. 1616. fol. 150f. - 118. K. b. 1616-20, side 45, 53. - 119. K. b. 1616-20, side 637. - 120. Danmarks adel. III, side 131. - 121. Bjørn Kornerup:

Ribe katedralskoles historie I (1947), side 316. - 122. Vb. ldt. db. 1616 C, fol. 39f. - 123. sst. fol. 71f. - 124. K. b. 1616-20, s. 51. - 125. sst., s. 588. - 126. Vb. ldt. db. 1618 C, fol. 9f. - 127. sst. fol. 42f. - 128. sst. - 129. Fra Ribe amt, 1914, s. 667 (Arne Sundbo). - 130. Vb. ldt. db. 1618 C, fol. 42f. - 131. sst., fol. 17f. - 132. sst., fol. 11f. - 133. Lensregnskaber for Riberhus len 1617-18. - 134. Vb. ldt. db. 1618 C, fol. 9f. - 135. sst., fol. 17f. - 136. Secher: Forordninger, recesser og andre kgl. breve Danmarks lovgivning vedkommende 1558-1660 I (1887), s. 29. - 137. Vb. ldt. db. 1618 C, fol. 17f. - 138. sst. fol. 42f. - 139. sst. fol. 9f. - 140. sst., fol. 11f. - 141. K. b. 1616-20, s. 897. - 142. sst., 1621-23, s. 10. - 143. Kronens skøder I, s. 403. - 144. Oluf Nielsen anf. skr., s. 46. - 145. K. b. 1621-23, s. 10. - 146. Wi-berg. III, s. 147. - 147. Secher: Forord. I, s. 45; P. Nybo-Andersen: Lånerenten (1947), s. 89. - 148. Henning Matzen: Den danske panterets historie indtil Chr. V.s danske lov. 1869, s. 241; Secher: Forord. I, s. 31. - 149. Mollerup og Meidell anf. skr. II, s. 32. - 150. Aus Kiels Vergangenheit und Gegenwart, herausgegeben von Dr. Arthur Gloy, Kiel 1926, s. 67f.; Bestrebungen und Massnahmen zur Förderung des Kieler Handels, von Walter Haas. Kiel, 1922. Mitteilungen der Gesellschaft für Kieler Stadtgeschichte, nr. 31, s. 25f.; Chronica der Stadt Kiel, herausgegeben von Friedrich Prahl, Kiel, 1856, s. 91; Ut der stat tom Kyle, herausgegeben von C. Mehlert und P. Nissen. Kiel und Leipzig. 1907, s. 103; Des seligen Nicolaus Hermann Schwarze gesammelte Nachrichten von der Stadt Kiel im Holsteinischen. Flensburg, 1775, § 120, s. 210f. - 151. Rubow anf. skr., s. 119. - 152. Gjellerup og Bricka: Den danske adel i det 16. og 17. årh. 1874, s. 284; Mollerup og Meidell anf. skr. II, s. 20. - 153. Rubow anf. skr., s. 119. - 154. Gloy anf. skr., s. 69. - 155. Mollerup og Meidell anf. skr., II, s. 33. - 156. Gloy anf. skr., s. 71; Prahl anf. skr., s. 92. - 157. Haas anf. skr., s. 26. - 158. Secher: Forordn. I, s. 690, Rigens ret og dele I § 8 og 9; Matzen anf. skr., s. 411. - 159. Secher: Forordn. III, § 32, s. 697. - 160. sst. § 41-46, s. 699f. - 161. Matzen anf. skr., s. 320. - 162. Mehlert og Nissen anf. skr., s. 103. - 163. Fordr. af 1.7.1619, § 4, Secher: Fordr. III, s. 586. - 164. Rubow anf. skr., s. 122. - 165. Vb. ldt. db. 1624 C, fol. 171. - 166. Hd. 1623, fol. 34f., 672f. - 167. Vb. ldt. db. 1624 C, fol. 143f. - 168. Rubow anf. skr., s. 121. - 169. Vb. ldt. db. 1624 C, fol. 331f. - 170. Hd. 1621, fol. 3f; 1622, fol. 297f. - 171. Danm. adel. XIV (1897), s. 85. - 172. Hd. 1621, fol. 297f. - 173. Hd. 1622, fol. 29f. - 174. Mollerup og Meidell anf. skr. II, s. 38. - 175. K. b. 1621-23, s. 221f. - 176. Hd. 1623, fol. 622f. - 177. sst. - 178. Hd. 1622, fol. 29f. - 179. Hd. 1623, fol. 168f., 171f., 176f. - 180. sst., fol. 622f. - 181. sst. - 182. Kinch anf. skr. II, s. 589. - 183. Hd. 1624, fol. 276f. - 184. Biogr. leks. XV, s. 364. - 185. K. b. 1621-23, s. 251. - 186. sst., s. 258. - 187. Danm. adel. III, s. 131. - 188.

sst. - 189. Hd. 1623, fol. 646f. - 190. Hd. 1622, fol. 204; 1623, fol. 564. - 191. Hd. 1623, fol. 472. - 192. sst. - 193. Danm. adel. VI (1889), s. 126. - 194. Hd. 1622, fol. 391f. - 195. Hd. 1623, fol. 648f. - 196. sst., fol. 649f. - 197. sst., fol. 648f. - 198. Hd. 1622, fol. 391f. - 199. K. b. 1621-23, s. 295. - 200. Hd. 1623, fol. 547f. - 201. Hd. 1622, fol. 391f., 1624, fol. 27f. - 202. Mollerup og Meidell anf. skr. II, s. 52, 55, 77, 282f. - 203. Hd. 1622, fol. 391f. - 204. sst., fol. 423f. - 205. sst., fol. 455f. - 206 sst. - 207. sst., fol. 364f. - 208. Hd. 1623, fol. 561f. - 209. sst., fol. 385f. - 210. sst. - 211 sst. - 212. sst., fol. 478f. - 213. sst., fol. 605f. - 214. sst. fol. 561f. - 215 sst., fol. 596f. - 216. sst., fol. 347f. - 217. Axel Nielsen anf. skr., s. 132. - 218. K. b. 1621-23, s. 39, 693. - 219. Axel Nielsen anf. skr., s. 139. - 220. Rubow anf. skr., s. 121. - 221. Hd. 1623, fol. 561f. - 222. sst. fol. 385f. - 223. sst. fol. 547f. - 224. sst., fol. 552f. - 225. sst., fol. 564f. - 226. sst., fol. 605f. - 227. Rubow anf. skr., s. 126. - 228. Hd. 1623, fol. 83f. - 229. sst., fol. 97. - 230. sst., fol. 5f. - 231. sst., fol. 168f., 171f. - 232. sst., fol. 682f. - 233. sst., fol. 659f. - 234. sst, fol. 118f. - 235. sst., fol. 90f. - 236. sst., fol. 97f. - 237. sst., fol. 645f. - 238. sst. fol. 636. - 239. sst., fol. 118f.; 1624, fol. 276f.; sst. fol. 27f. - 240. K. b. 1621-23, s. 678. - 241. sst., s. 680. - 242. sst., s. 681, 706, 707; 1624-26, s. 52, 359; 1630-32, s. 193; 1633-34, s. 808, 824f. - 243. Hd. 1624, fol. 27f. - 244. sst. 276f. - 245. sst., fol. 27f. - 246. sst., fol. 276f. - 248. sst.
